

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ, АРХЕОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ
ВИКЛАДАННЯ**

**ГОЛОД 1921-1923 РОКІВ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ В ШКІЛЬНОМУ
КУРСІ ІСТОРІЇ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав:

здобувач ІV курсу 07-441 групи
Спеціальності 014 Середня освіта
Спеціалізація 014.03 Історія
Освітньо-професійної програми
Середня освіта (історія)
Гречаний Дмитрій Олександрович

Керівниця

кандидатка історичних наук,
доцентка Кузовова Н.М.

Рецензентка

кандидатка історичних наук,
доцентка Безлуцька О.В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ УВИСВІТЛЕННЯ ГОЛОДУ 1921-1923 РОКІВ.....	6
1.1. Поняття голоду як репресивного заходу.....	6
1.2. Історичний аспект виникнення використання голоду.....	8
РОЗДІЛ 2. ВИСВІТЛЕННЯ ГОЛОДУ 1921-1923 РОКІВ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ.....	11
2.1. Важливість висвітлення голоду 1921-1923 років в на теренах України.....	11
2.2. Висвітлення голоду 1921-1923 років у шкільному курсі історії.....	12
РОЗДІЛ 3. ВИСВІТЛЕННЯ ГОЛОДУ 1921-1923 РОКІВ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ В КУРСАХ ІСТОРІЇ ІНШИХ КРАЇН.....	17
3.1. Висвітлення голоду 1921 – 1923 років на півдні України за кордоном.....	16
ВИСНОВКИ.....	20
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	23
ДОДАТКИ	25
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності	25

ВСТУП

Голод 1921 – 1923 років на півдні України, так як і всі інші голоди які відбувалися на території України є актом геноциду українського населення.

Україна пережила, за свою історію, серію голодів, які відбувалися у період з 1921 по 1947 роки. Перший голод був у 1921–1923 роках; другий відбувався у 1924—1925 роках; третій був у 1928—1929 роках; четвертий ж Голодомор відбувався в 1932–1933 роках; й останній п'ятий у 1946–1947 роках. У 1921–1923 роках, під час голоду, загинуло в Україні близько одного мільйона українців. Також відомо, що інформації про смертність у 1924-1925 і 1928-1929 роках, під час голоду, практично не лишилося.

Голод 1921 – 1923 років був спричинений поєднанням несприятливих кліматичних умов, корупцією, марнотратством нестачі продовольства, безгосподарністю та низькими врожайми. Проте головною причиною даного голоду були, за наказом радянської влади, надмірні реквізиції зерна, які усвідомлено прирікали людей на вірну смерть.

Радянська влада була готова пожертвувати у всьому Радянському Союзі заради «прогресу» своїм народом, проте управління та дефіцитом продовольства в Україні та його походження мали певні особливості, що відрізняли їх від голодів які відбувалися у інших частинах СРСР.

На посуху 1921 року а також наступний голод, який охопив південні степові землі в Україні, Північний Кавказ та Поволжя, Москва відповіла двома дуже різними політиками. У російських губерніях які голодали, організовано допомогу голодуючим, було призупинено продовольче оподаткування а також запитали й прийняли допомогу від Заходу.

Проте голод який відбувався на території України ретельно заперечувався. Ретельно прибирали тіла жертв голоду із залізниць та з

доріг, повертали продуктові посилки надіслані Заходом. Окрім цього, Україні було наказано відправляти частину свого мізерного врожаю для допомоги Росії. Україна, пізніше у 1922 році була змушена дати притулок частинам Червоної армії та тисячам російських біженців, а також експортувати зерно. Цей перший голод став уроком для радянської влади щодо дієвості голоду як інструменту державної політики, який дуже добре впливав на настрої всередині населення.

Актуальність теми дослідження обумовлена потребою вивчення та розповсюдження інформації про голод 1921-1923 років на півдні України, серед учнів та людей для попередження таких подій у майбутньому, так як голод 1921 – 1923 років і досі значною мірою є недостатньо вивченим.

Питання вивчення та розробки матеріалів для викладання у курсах історії досліджувалися наступними українськими вченими: Р. Сербин[4], С.Г. Білас[1], В. П. Кириленко[12], Ю.В. Котляр[2], С. Кульчицький [10, 3], В.І. Улянич [7], О. Мовчан [10],Б.І. Хорошун[8], М.М. Шитюк[9], а також закордонні дослідники Ф. А. Голдер [13], Г. Г. Фішер [14].

Метою даного дослідження є розгляд голоду 1921 – 1923 років на півдні України, як події світового масштабу та висвітлення її у курсах історії.

Для досягнення мети даного дослідження розв'язувались наступні **завдання**:

- дослідити поняття та історію виникнення використання голоду 1921 – 1923 років на півдні України;
- вивчити важливість висвітлення голоду 1921 – 1923 років на півдні України;
- проаналізувати висвітлення голоду 1921 – 1923 років на півдні України у шкільному курсі історії;
- дослідити висвітлення голоду 1921 – 1923 років на півдні України за кордоном;

Об'єктом дослідження є методика викладання у навчальних закладах події голоду 1921 – 1923 років на півдні України.

Предметом даного дослідження є Голод 1921-1923 рр. на Півдні України в шкільному курсі історії.

Для досягнення поставленої мети у роботі використовувалися такі наукові **методи**, як: аналітичний метод, історичний та логіко-граматичний методи. Використовуючи логіко-граматичний метод витлумачено основні поняття та положення за темою. Для відстеження подальшого впливу на формування поданої події використовувався історичний метод, який дав змогу ознайомитися з основними моментами даного голоду які відбувалися у минулому. Аналітичний метод обґрунтував погляди різних дослідників та спеціалістів на це питання. Для визначення понять представленої теми використовувався системний метод.

Структура роботи обумовлена предметом та метою даного дослідження. Представлена дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів та п'яти підрозділів, висновків, а також списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ У ВИСВІТЛЕННЯ ГОЛОДУ 1921-1923 РОКІВ

1.1. Поняття голоду як репресивного заходу

Основним методом побудови "держави-комуни" були масові репресії. Тривали вони навіть після того, як дана держава збудувалася та витримала іспит на міцність у ході Другої світової війни, та аж до смерті Йосипа Сталіна. Використовуючи репресії політична активність суспільства стала знижуватися практично до нуля, кремлівські вожді на перший план поставили інші методи управління ніж в демократичних країнах, а саме пропаганду та виховання.

Остаточо окупувавши Україну РСФРР встановило комуністичний тоталітарний режим вже у січні 1921 року, тоді більшість українців вже не мала продовольства через суцільне пограбування продзагонами. У 1921 році Україна отримала від Москви надвисокий план продовольчого податку який сягав 117 млн пудів тобто 1,9 мільйонів тон. З території України мали вивезти до країни-окупанта понад 60 мільйонів пудів, тобто 978 тис. тон, оскільки забезпечення продовольством допомагало більшовикам утримувати владу в самій Росії.

Голод 1921 – 1923 років став уроком для влади радянського союзу, він підтвердив дієвість голоду як інструменту в державній політиці, що спрямована на тоталітарне керування населенням. Голод розглядався як ефективний засіб фізичного послаблення націоналістичних й анархічних елементів, що кинули виклик управлінню в Україні Москвою. Голодомор 1932 – 1933 років став наслідком першого голоду та спланованого нападу Москви на Україну – через колективізацію, розкуркулення та систематично й свідомо організований голод.

Також у цинічному використанні голоду для зміцнення своїх позицій виявилася злочинність окупаційної влади. Комуністичний тоталітарний режим використовував масовий штучний голоді для грабунку церкви.

Можна констатувати те, що саме з 1921 року, терор голодом почали застосовувати. Тоді влада виявила, що голод набагато ефективніший за усі каральні експедиції та може вгамувати тих селян, які продовжували виступати проти радянської влади, що були для неї природними ворогами. А також для радгоспів та перших комун, вгамувати повстанців та задавити усю сільську громадськість належало голоду. Відомо, у тих умовах відбувалися:знецінення життя людей, швидке падіння усіх моральних устоїв. Усі правила,які діяли до того та общинні традиції в організації сільськогосподарського життя відразуж були забуті.

Боротьба селянства України, умовах голоду, проти політики експропріації, та проти вилучення мізерних тих залишків продуктів уже після здачі зерна різного призначення додержавних схронів було названо: «злісним, злочинним приховуванням хліба» що в подальшому викликало введенням санкції - за вказані контрреволюційні дії наказувалося застосовувати розстріл, як вищу міру покарання.

Надійним та головним провідником та продовжувачем даної ідеї став Й. Сталін, він наполегливо підкреслював, наступне: «індивідуальне селянство являє собою клас, який повсюдно виділяє із свого середовища,постійно породжує і підтримує капіталістів, куркулів і загалом різного роду експлуататорів» [5, С. 201].

1.2. Історичний аспект виникнення використання голоду

Голод 1932-1933 років є актом геноциду українського народу тому, що «організований керівництвом ВКП(б) та урядом СРСР у 1921-1923 роках шляхом створення штучного масового голоду»[3].

Вбивства голодом відбувалися в Україні й на Кубані у різні роки. Їх різниця лежить лише у масштабах даного злочину. Якщо протягом першого голоду було замордовано сотні тисяч людей, то під час інших лік ішов на мільйони. Проте і в 1921 - 1923 і в 1932 - 1933 роках, «...в Україні ... на відміну від інших регіонів СРСР, де від голоду також загинуло чимало людей, голод був актом геноциду, оскільки він був навмисне спрямований проти української нації як такої»[3].

Політику воєнного комунізму («воєнний комунізм» як словосполучення, В. Ленін вперше використав в 1921 році, термін за визначенням Пометун, означає: «Воєнний комунізм — внутрішня політика радянської влади 1919–1921 рр., метою якої було зосередження всіх трудових і матеріальних ресурсів у руках держави» [11]), яка мала на меті революційний перехід до комуністичного ладу у процесі одержавлення власності на тлі наслідків революцій та війн, призвела до зменшення врожайності, скорочення посівних площ, дефіциту хлібного балансу, культивування нетрадиційних для України сільськогосподарських культур. «Порівняно з 1916 р., посівна площа у 1921 р. зменшилася на 2 149 тис. десятин, у 1922 р. – на 4 783 тис. десятин. В УСРР водночас було зареєстровано суттєве зменшення загальної кількості худоби. У 1922–1923 роках у степовій частині України більше 50 % усіх господарств не мали робочих коней, понад 80 % – свиней»[20].

Під час голоду комуністична влада поновила експорт зернових за кордон: «За умов повторної посухи у степових губерніях наекспорт було вивезено 13,5 млн пудів (221 тис. т) збіжжя. Продовольча позика селянам у розмірі 5,8 млн пудів (95 тис. т) зерна та насіннева – ще 4,2 млн пудів (68 тис. т) не покривали хлібного дефіциту, що виник унаслідок зернового

експорту. За таких обставин 18 жовтня 1922 р. ВУЦВК ухвалив постанову про ліквідацію Центральної комісії допомоги голодуючим та її місцевих органів, щоб зберегти допомогу міжнародних благодійних організацій. Натомість були створені комісії з ліквідації наслідків голоду, орієнтовані на допомогу виробничій діяльності сільськогосподарських колективів, а не персонально голодуючим. Суттєво виснажив хлібні ресурси України вивіз зерна до РСФРР, інших республік (із серпня 1921 р. до січня 1923 р. –31 млн 209 тис. 484 пуди (512 тис. т)» [17].

В. Сергійчук зазначає: «...наявність голоду в Україні ретельно приховували від міжнародної спільноти. Одним із перших про голод в Україні почав заявляти на весь світ уряд УНР в екзилі вже восени 1921 р. У вересні 1921 р. повноважний представник УНР О. Шульгин звернувся з проханням про допомогу голодуючому українському населенню до Ф. Нансена, а згодом це питання місія УНР поставила в Парижі» [4].

У 1923 році на території України з'явилося представництво Міжнародної спілки допомоги дітям, яке мало допомагати голодуючим дітям. Також з Комітетом охорони здоров'я Ліги Націй, французьким Червоним Хрестом, американською організацією «Форвардс», Товариством допомоги німецьким колоністам Чорноморського узбережжя та Міжнародним комітетом робочої допомоги радянською владою були укладені угоди про боротьбу з епідеміями на територіях які страждали від голоду.

В організації допомоги для губерній, охоплених голодом, важливу роль відігравав американський єврейський об'єднаний розподільчий комітет «Джойнт». В Україні діяльність цих організацій тривала з березня 1922 року до серпня 1923 року. Україна на той час отримала від іноземних організацій 2,3 млн пудів продовольства це складало всього 8 % від загального обсягу пожертв, які надходили в радянські республіки з-за кордону. Якби не іноземні організації масштаб жертв масового

штучного голоду в Україні міг би бути значно більшим. Ці організації врятували життя близько 1,8 мільйонів українців.

Проте як би міжнародні організації не намагалися долучитися до допомоги в радянській пресі інформація про роль і внесок міжнародних благодійників замовчувалася, а українців, що співпрацювали з цими організаціями, у 1930-х роках звинуватили в шпигунстві, а також репресували.

РОЗДІЛ 2

ВИСВІТЛЕННЯ ГОЛОДУ 1921-1923 РОКІВ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ

2.1. Важливість висвітлення голоду 1921-1923 років в на теренах України

«Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього, хто не відає про славу своїх предків, той сам не вартий пошани», так проголошується у безсмертному вислові М.Т. Рильського.

Дуже важливим є висвітлення подій, які сильно впливають на історичну свідомість населення. Однією з таких подій є голод 1921-1923 років, історія якого розкриває ставлення імперіалістичної ідеї «братського» сусіда – Росії стосовно усіх своїх сусідів.

Кількість жертв голоду 1921 - 1923 років в Україні у той час щоденно зростала. У підрахунках українського статистика та демографа А. Хоменка, які ґрунтувалися на інформації весняного опитування сільського населення 1923 року та матеріалах продподаткової статистики, на території, де відбувався масовий голод опинилося близько 13,1 мільйонів осіб із 22,1 мільйонів, що постійно проживали у сільській місцевості. «У п'яти південно-східних губерніях, з урахуванням населення повітів Харківської і Полтавської губерній, кількість жертв штучного голоду, організованого російськими окупантами, сягнула 3,5 млн осіб» [21], кількість померлих від голоду була меншою, проте також значною – близько півмільйона українців.

Проведення семінарів, конференцій, огляд подій голоду 1921-1923 років на телебачення, радіо є одними із головних важелів збереження історичних знань про трагедії нашого народу. Ці трагедії народ немає права забути, щоб вони знову не повторилися.

2.2. Висвітлення голоду 1921-1923 років у шкільному курсі історії

Сформулюємо деякі методичні поради щодо вивчення теми Голодоморів. Матеріали з історії України, періоду який охоплює роки цих Голодів, дають можливості вчителю створювати для учнів ситуації моральних та інтелектуальних викликів. Саме тому є доцільним організувати засвоєння даного матеріалу шляхом критичного осмислення цих історичних подій при розв'язуванні проблематичних задач. Хочемо запропонувати вчителям використовувати різні питання які мають проблемний характер.

Як зазначає О. Пометун, розвиток критичного мислення є одним з найважливіших завдань у суспільствознавчій освіті, та виступає «дієвим способом виховання демократичного менталітету громадян – як учнів, так і вчителів».

Насправді, для виховання громадянина у демократичному суспільстві можна лише шляхом навчання його критично мислити, оскільки це мислення є науковим за своєю суттю, а значить процес міркування є самостійним, усвідомленим, обґрунтованим, рефлексивним, контрольованим, самоорганізованим та цілеспрямованим.

Коли ми стикаємося зі складними ситуаціями вибору, котрі вимагають ретельного оцінювання та обмірковування виникає потреба у критичному мисленні. Процес міркування є нестандартним, нешаблонним та для нього відсутній готовий взірець – це є характерною особливістю даного типу мислення. А це в свою чергу означає, що наслідком навчання використовуючи критичне мислення стануть особистісні зміни учнів, а саме їхній розвиток: вони здобувають нові знання та способи розв'язування проблемних задач, перебудовують свій досвід.

Зрештою учні набувають уміння здійснювати багатофакторний аналіз та опановують відповідальний спосіб мислення. Даний аналіз дає можливість виявити істотні зв'язки у системі суспільних відносин та добре вплинути на ці зв'язки. Багатофакторним аналізом передбачається виявлення більшої кількості умов та чинників, які впливають на перебіг даного процесу. Також тут можна оцінити ступінь впливу відповідних чинників та з'ясувати найважливіші та знехтувані чинники. Пізніше визначаються умови при яких першочергово знехтуваний чинник набуває певної значущості, а першочергово значущий – втрачає цю значущість.

Вітчизняний дослідник критичного мислення О. Тягло, зазначає: «критика і творчість – дві необхідні складові плідного розв'язування нетривіальних проблем».

Одним із ключових умінь у критичному мисленні є висунення гіпотез, оскільки наявність проблеми передбачає формулювання припущень для її розв'язання. Саме суперечлива ситуація є пусковим механізмом критичного розмірковування, як наголошують багато теоретиків критичного мислення. Проте широко розповсюджені в навчанні «методики критичного мислення» більшою мірою уникають такої категорії як «проблема». На сьогодні в описі структур уроків із формування критичного мислення згадується лише про збір інформації, актуалізацію, самостійне отримання знань, очікувані результати, приріст обсягу знань та інше, але не визначається жодного слова про проблемність теми, що розглядається.

Штучний голод 1921-1923 років в Україні хоча й активно розробляється в сучасних педагогічних та історичній науках, досить мало існує робіт по ньому. Її належним представленням в шкільних підручниках з історії України займаються провідні методисти. Вагомі результати, які є з цього питання дозволяють презентувати в

українському суспільстві більш правдиву інформацію про цю трагічну подію.

Тема голоду 1921-1923 років на Україні у шкільному курсі історії є надзвичайно важливою та формує громадянську компетентність учнів, розвиває їх активну громадянську позицію, повагу до свобод та прав людини, розвиває їх критичне мислення.

Головною задачею, що постає перед вчителем є подання цієї важливої теми із урахуванням усіх методичних вимог, щодо вікових особливостей учнів, цілей та логіки курсу, ретельного відбору якісного історичного матеріалу, залучення сучасних досягнень педагогічних та історичних наук, образності та виразності мовлення а також зважаючи на те, що дана тема стосується травматичного історичного досвіду українського народу.

Добір якісного історичного матеріалу, покликання до академічних здобутків наукової розробки теми штучного голоду, є проблемою, що є актуальною та активно обговорюється. Для допомоги вчителю є багато гарно впорядкованого достовірного та актуального історичного матеріалу, його можна та потрібно використовувати на уроках з історії. Водночас, використання інформації з неперевіраних джерел та тої що містить історичні помилки або неправдиву інформацію, слід уникати.

Відсутність належного наукового підґрунтя, залежить від того, що тема штучного голоду 1921 – 1923 років довгий час замовчувалася та була «білою плямою» й знаходилася під заборонаю до обговорення у радянському суспільстві. Визначено, що: «Радянська влада переслідувала у законодавчому порядку усяку згадку про голод 1921-1923 рр. для того, щоб приховати свій злочин. Про це свідчать справи, заведені ОГПУ на людей, що хотіли отримати допомогу під час голоду, знайти підтримку в

родичів за кордоном і, таким чином, сприяли поширенню інформації про голод в Україні в міжнародній спільноті» [12].

Також зазначається, що: «Урядом припинялися будь-які спроби розголосу про голод у пресі: заарештовувались редактори газет, фотокореспонденти, люди, що писали листи до газет із скаргами на злочинні дії влади. Цим пояснюється відсутність такого значного обсягу фотоматеріалів, який супроводжував голод 1921-23 років, коли радянська влада були зацікавлена в допомозі з-за кордону від міжнародних благодійних організацій» [12, с. 315].

Вчителі усіяко намагаються представляти матеріал в такій формі, щоб дитяча психіка не була травмована. «Тобто матеріал даємо, але без особливого опису жорстоких картин. Тому що вони, коли виростуть, то матимуть можливість більш глибоко з цим ознайомитися і поцікавитися», – розказує про методику викладання теми Голодоморів, вчитель історії Черкаської спеціалізованої школи № 17, Лариса Коломієць [22].

Підсумовуючи урок та завершуючи розгляд представленої питання, вчителі разом з учнями мають знаходити відповіді на такі питання, як:

- Якими нормами керувалися радянська влада, здійснюючи свою політику розбудови комунізму?
- Про що дбала, впроваджуючи неп, комуністична партія?
- Чи може така радянська «мораль» бути надійним фундаментом для існування суспільства?
- Які перспективи мав неп, та чи можливо було розраховувати на те, що «неп уводиться всерйоз і надовго», як стверджував В. Ленін?

Також слід зазначити, що доречним було б використання більшої кількості мультимедійних матеріалів, як під час освітнього процесу, так і

на виховних заходах. Тому, що це досить корисно для розвитку медіаграмотності, добросовісного ставлення до наведених історичних фактів, а також розвитку критичного оцінювання історичних подій.

РОЗДІЛ 3

ВИСВІТЛЕННЯ ГОЛОДУ 1921-1923 РОКІВ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ В КУРСАХ ІСТОРІЇ ІНШИХ КРАЇН

3.1. Висвітлення голоду 1921 – 1923 років на півдні України за кордоном

Важливим є висвітлення голоду 1921-1923 років на території України за кордоном. Тому, що інформації яка стосується подій тих років, а саме про голод, політику радянського союзу стосовно селян та в загальному щодо державницьких поривань українського народу, не достатньо. Питання доволі мало досліджене через брак відповідних історичних документів через те, що радянський союз спеціально намагався замовчувати ці події через їх штучність.

Як зазначається у підручнику історії України за 10 клас: «Спочатку більшовицька влада приховувала масштаби голоду. Газетам було заборонено писати про цю трагедію й розрізняти «голод у Росії» і «неврожай в Україні». А потім влада застосувала терор, щоб подолати збройний опір селянства: військові підрозділи перекрили шляхи між північними та південними губерніями, тому неможливо було перевезти продовольство на південь родичам чи на продаж»[6, с. 113].

Через це деякі закордонні дослідники питання Голодоморів, до прикладу Енн Епллбом – польсько-американська письменниця та журналістка у своїй книзі «Червоний Голод. Війна Сталіна проти України» після публікації якої була удостоєна низки премій, виправдовувала дії Союзу стосовно України, виражала антиукраїнські за своїм змістом твердження, викривляла представлені події, як стверджував у своїх відгуках до її роботи В. Сергійчук.

Слід зазначити, хоча і в історичних колах існують такі випадки неправдивості стосовно наведених подій, з часів початку Голоду і до

сьогодні в світі існує підтримка стосовно усіх Голодоморів, які радянська влада влаштовувала в Україні.

До прикладу в українській діаспорі, у газеті яка видавалася українськими емігрантами у Канаді та називалася «Канадійський Фармер» опублікована у серпні 1922 р., наводився лист: «В неурожайній Одеській губернії стягнули більшовики в тім році три продналоги. Селяни продавали в місті останні кожухи, купували хліб, віддавали його в заготконтори, і тепер, навіть і німецькі кольоністи кормляться макухом. По офіціальним даним, засів виносить ледви 30 проц засіву минулого року. Худоба вигинула. Орати немає чим. Впрочім, люди не хочуть, бо й так все відберуть. Рубель паде з неімовірною скорістю. Вартість доляра підносить ся о 100–200 проц. протягом одного тижня. Хліб коштує 200 000 рублів за 1 фунт, за пуд дров треба заплатити 600 000 рублів. Рано бачите ще на тротуарах людей, що лаять і стогнуть. Небавом вони перестають стогнати. Вони пролежать ще три-чотири дні на мостовій, опісля їх збирають і тисячами складають на кладовищах, де стада здичілих псів роздирають людське м'ясо» [18], що свідчить що вже в той час міжнародна спільнота намагалася долучитися до вирішення ситуації яка виникла через безглузді дії радянської влади.

Також, глибина трагізму тих подій підсилюється подальшим розгортанням голоду, так як вже взимку 1922–1923 років ситуація на півдні України знову ж таки різко погіршилась, до прикладу у Поволжі голод на той час припинився. Відомо, Узимку та навесні 1923 із Запоріжжя та Миколаївщини надходили повідомлення стосовно: «...вся людність голодує, а надана допомога американської АРА (Американської адміністрації допомоги) і Українського Червоного Хреста забезпечує лише 10 % потреб, що на засіданнях повітових виконкомів ухвалювали рішення про необхідність збільшення продовольчої допомоги з центру. У таких засіданнях неодноразово брав участь і Микола Скрипник, нарком юстиції України, підтверджуючи навесні 1923 р. факт «величезного

голоду, що охопив весь край» [3, С. 45]. Таким чином ще раз бачимо підтримку міжнародної спільноти.

Нарешті, 9 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю ООН було ухвалено Конвенцію про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, вона набула чинності 12 січня 1951 року. УРСР підписала цю Конвенцію 1949 року, а 22 липня 1954 року міжнародний правовий акт був ратифікований у Верховній Раді УРСР. Стаття 2 даної Конвенції зазначає: «Геноцид – будь-які з таких дій, чинених з наміром знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку:

- убивство членів групи;
- заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи;
- навмисне створення для якої-небудь групи таких життєвих умов, що розраховані на повне чи часткове фізичне її знищення;
- заходи, розраховані на запобігання дітородінню в середовищі такої групи;
- насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу».

Існує певна кількість робіт стосовно Голоду 1921-1923 років на півдні України, але здебільшого більш широко вони представлені в українській історичній науці. Вважаємо, що питання Голоду 1921 – 1923 років є рівнозначним Голодомору 1932 – 1933 років і має розглядатися більш детально як і всі інші Голоди.

Українські дослідники Голоду 1921-1923 років на півдні України, мають ширше висвітлювати цю подію за кордоном на різних наукових конференціях з історії, створювати відповідні майданчики для обговорення на рівні між відомствами, дипломатичному та інших, готувати спеціалізовані курси. Особливо актуальним це стає у розрізі військової агресії Росії щодо України, й новому витку репресій та злочинів до українського народу.

ВИСНОВКИ

У дослідженні розкрито поняття «голоду», «воєнного комунізму», розглянуто історію виникнення голоду 1921 – 1923 років на півдні України. Охарактеризовано важливість вивчення поняття голоду. Проаналізовано можливості розповсюдження інформації стосовно представленого питання. Досліджено особливості висвітлення питання голоду 1921 – 1923 років на півдні України.

Приходячи до висновків, історик Василь Марочко постійно наголошує; «трагічні уроки минулого повинні нас вчити, вони мають стати історичним фактором єднання нації навколо її одвічних цінностей»[3, С. 7].

Голод є страшним самим по собі через жахливі за своїм розміром демографічні втрати, які впливають на існування держав. Ці «кількісні» показники фіксують безперестанний, неприродний тиск на людей і розкривають результати їх тихого винищення.

Проте голодом можна людей не тільки знищувати. У цей спосіб людей можна залякувати зламуючи їх волю, змінюючи їх настрої та бажання, життєву програму, підпорядковуючи населення певних країн волі їх вождів. Таким чином, продовжуючи виконання планів по хлібозаготівлі на території України, яка була вже вражена голодом, влада найефективніше та найдешевше «перевиховувала» український народ і особливо селян: використовуючи інститут заручників і розстріли для залякування застосовуючи усі найжорстокіші революційні методи, доведення до повного виснаження та голоду мільйони людей.

Саме так, через те, що в заручники брали лише українців натомість осіб єврейської національності та інших нацменів, щодо яких теж застосовували голод, проте менше, їх ніколи не використовували в подібних «експериментах». Таким способом після психологічної обробки

та «перевиховання» в кожній людині, що представляла український етнос намагались знищити його порядність та гідність, духовність та честь, намагаючись зламати та перетворити на слухняного, манкурта, сексота, невігласа чи зрадника. Людожери це остання стадія падіння та втрати свідомості, коли людина, тихо перетворюється на тварину чи рослину, через страх голодної смерті. Саме тому голод страшний своїми певними «якісними» ознаками, тобто наслідками які виявляються у жахливих, зазвичай, незворотних змінах психіки людини.

Першому в історії людства масовому голоду, який був штучно організований керівниками ВКП(б) України, передувала велика посуха 1920 року та неврожай, а також перша невдала спроба повної колективізації, а також проголошення непу, як нового, відмінного від «військового комунізму» 1918–1920 років політичного та економічного курсу. Проте, «тактика, яку проводила керівна партія з переходом до непу, була ще тривалий час продовженням військово-комуністичної політики, що забезпечила навіть в умовах масового голодування українських селян на півдні України поставку з республіки до Росії близько 20 млн пудів хліба» [15, С. 171].

Це також обумовлено й суттю антигуманних програм в соціалістичному будівництві, а також недоліками керівництва Москви, яка «намагалася виправити» своє планування дій та регіони «червоноармійських атак» у економіці, проте «не бачила» всіх небезпек які могли виникнути при зміні партійного курсу та слабкістю кадрів нижчої та середньої ланки, які у свою чергу не намагалися швидко змінювати свою тактику в роботі з населенням тощо.

Все викладене вище може розвінчати міф про швидке полегшення ситуації після введення радянською владою продподатку та відсутність зв'язку між початком непу та початком голодомору. Все це дає одночасно підставу для ствердження, що сучасна методика вивчення історії має

бути наближеною до усвідомленого сприйняття минулого та сьогодення України, до їх ґрунтовного та об'єктивного аналізу, а також до розуміння важливості щодо відмови від старих штампів та догм із сприянням процесу забезпечення пріоритетності природного права в житті та науці та принципу верховенства цього права.

Дослідження голодоморів потребує деяких правових оцінок, але тільки з позицій оптимального забезпечення прав та інтересів людини, зокрема механізму їхнього утвердження, права на власність, та захисту як основи громадянського суспільства для підняття усвідомленості глибокого інтересу до історії, потрібне здійснення переоцінки сучасниками методики висвітлення голодоморів починаючи з 1921 ро 1947 роки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953 років. Суспільно – політичний та історико-правовий аналіз / Іван Григорович Білас. – К.: Либідь, 1994. – Кн. 1. – 432 с.
2. Котляр Ю. В. Повстанство. Селянський рух на Півдні України (1917–1925) / Юрій Вадимович Котляр. – Миколаїв – Одеса: Видавництво ТОВ Від, 2003. – 196 с.
3. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. С. 57.
4. Сергійчук В. І. Як нас морили голодом. Вид. 3-е, доповнене / Володимир Іванович Сергійчук. – К.: ПП, 2006. – 392 с. С. 10.
5. Сталин Й.В. Вопросы ленинизма / Й. Сталин. – М., 1952.
6. Струкевича О.С. «Історія України» для 10 класу, 2018 р
7. Улянич В. І. Терор голодом і повстанська боротьба проти геноциду українців у 1921–1933 роках / Володимир Іванович Улянич. – К.: МАУП, 2004. – 84 с
8. Хорошун Б. І. Від голоду до голоду: Комуно – радянська продовольча політика в Україні в 20–30-х рр. / Борис Іванович Хорошун. – К.: Наукова думка, 1998. – 175 с.
9. Шитюк М. М. Голодомори ХХ ст. / Микола Миколайович Шитюк. – К.: Геліон, 1997. – 67 с.
10. Кульчицький С., Мовчан О. Невідомі сторінки голоду 1921–1923 рр. в Україні. Київ: Ін-т історії України АН України, 1993. С. 7.
11. Пометун О. І., Гупан Н.М. Історія України (рівень стандарту): підруч. Для 10 кл. закладів загальної середньої освіти. навч. закл. Київ: УОВЦ «Оріон», 2018. 256 с.
12. Чернуха О., Трегубов В., Денисенко К. Голодомор на Україні 1921-1923 рр. InterConf. 2022. №97. С. 312-316

13. Golder F. A. On the Trail of the Russian Famine / Frank Alfred Golder, Lincoln Hutchinson. – Stanford, CA: Stanford University Press, 1927. – 319 p.

14. Fisher H. H. Famine in Soviet Russia, 1919–1923: the operations of the American Relief Administration / Harold Henry Fisher. – N. – Y.: The Macmillan Company, 1927. – X+609 p.

15. Голодомори в підрадянській Україні // Праці членів Асоціації дослідників голодоморів в Україні / Ред. О.М. Веселової. – К.–Л.–Нью-Йорк : Вид-во М.П. Коць, 2003.

16. Концепція злочину геноциду Рафаеля Лемкіна та його аналіз українського геноциду // Стаття у книзі «Рафаель Лемкін: радянський геноцид в Україні (стаття 28 мовами)» / Міжнародний благодійний Фонд «Україна 3000», в рамках програми «Уроки історії»; редактор Роман Сербин; упорядник Олеся Стасюк. — Київ: Майстерня книги, 2009. — 208 сторінок.

17. Голод 1921–1923 років в Україні: збірник документів і матеріалів. Київ: Наукова думка, 1993. С. 189.

18. Страшний лист. Голод 1921–1923 рр. і українська преса в Канаді / Сербин Р. Торонто – Київ, 1992. С. 501–502. Орфографію збережено згідно з оригіналом документа.

19. Кириленко В. П. Голод 1921–1923 років у Південній Україні. Дис. ... канд. іст. наук. Міністерство освіти і науки України; Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2015. – 230 с.

20. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 3. Спр. 863. Арк. 4.

21. Марочко В. Ленінський людомор 1921–1923 рр.: «братній» розподіл смерті. Слово Просвіти. 23 квітня 2018: URL: <http://slovoprosvity.org/2018/04/23/leninskyj-lyudomor-1921-1923-rr-bratnij/>

Стадник Г. Вивчаємо Голодомор. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25115402.html>

ДОДАТКИ

Додаток А. Кодекс академічної доброчесності

Додаток 1

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Гречаний Дмитрій Олександрович, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

01.09.2022
(дата)

Дмитрій ГРЕЧАНИЙ
(ім'я, прізвище)